

čica, što uzrokuje donekle statičnost crteža i nedostatak ritma. Ipak, za dolje potpisanog pisca ovih redaka, na taj je postupak Foster svjesno išao i u cjelini ga prilagodio karakteru i ugođaju priče. Uprkos tome, on je svakog sličici svog djela uspio udahnuti poseban život — bilo preko funkcionalno osvjetljenog i karakterno iznijansiranih lica, preko vješto ostvarenog arhitektonskog sklopa, bilo preko pročišćene kompozicijske krivulje pokreta unutar mase. Ako bismo se eventualno usudili da pojedine prizore iz »Princa Valianta« uvećamo, primjetili bismo odbljesak velikih slikara epohe renesanse, a ako to promatramo isključivo s aspekta stripa, vidjet ćemo prave grafičke parade u kojima nijedan od bezbrojnih detalja nije suvišan i svi oni zajedno doprinose jasnoći te složene strukture. Radi se stvarno o virtuoznim kompozicijama stripa. A što se tiče grafičke i scenarističke karakterizacije likova, tu će Foster, uz Caniffovog »Stevea Canyona« i Giraudovog »Blueberyja«, ostati zasigurno još dugo vreme nenadmašan. Zbog toga nije mi čudo da je Fosterov grafički postupak u »Valiantu« negdje između ilustracije i stripa, dok su mu scenariji dualizam realističke ili fantastičke fikcije i bajke — pa strip poprima karakter dokumentarno-realističkog romana u nastavcima. Odnosno, kao što to kaže Darko Glavan: »Princ Valiant je mitski obrazac sveden na ljudsku mjeru i upravo u tom postupku treba tražiti osnovnu poruku Fosterovog remek-djela: u svakom heroju ima nešto ljudsko i u svakom čovjeku ima nešto herojsko«.

Da kažem, na kraju, i nekoliko riječi o prva tri toma ove edicije. Radi se o izvanrednom tehničkom i grafičkom izdanju (u povijesti našeg strip-izdavaštva tu su najluksuzniji albumi, odnosno knjige). Table nisu umanjene, već nam omogućuju da vidimo sve vrline Fosterove genijalnosti, pa bez obzira na to kako »Princa Valianta« promatramo i intoniramo, nesumljivo je da se radi o ostvarenju koje je vrijedno truda i zanimanja i najzibrljivijeg čitaoca ili promatrača.

Gael Greene: »PLAVO NEBO BEZ BOMBONA«, Biblioteka »Bestseler«, »August Cesarec«, Zagreb 1979.

Piše: Mirjana Vujasinović

Roman »Plavo nebo bez bombona« pripada feminističkoj orijentaciji u savremenoj američkoj literaturi. Delo je publicistkinje Gael Greene, koja je do sada izdala četiri knjige, uglavnom o temi borbe savremene žene za jednakost u poslovnom i emotivnom životu. Ovo delo je još jedna potvrda da se na međunarodnoj sceni u književnosti pojavio talas spisateljica s ulogom vesnika novih stremljenja u literaturi, koje su u prvim delima izazivale zaprepašćenje čitalaca, naročito puritanski nastrojenih. Iako se danas više ne može govoriti o pojedinačnim pojavama, već o pokretu u književnosti, ostaje činjenica da je ova literatura obeležena neuobičajenim pristupom raspravljanju o odnosima između polova i sa sračunatim ciljem da bude šokantna. Izazvati šok po svaku cenu postaje glavno oružje u borbi spisateljica za svoje viđenje sveta u kojem živimo. Delo Gael Greene obiluje šokovima svake vrste, a posebno jezičke.

Postavlja se pitanje da li će se ovakav metod i pristup moći održati i u budućnosti.

Mnoge stvari su, međutim, već postale manje šokantne. Biti »militantna« nije više šokantno, a ni moderno. Naprotiv, postaje sve šokantnije biti »monogamna«. Gael Greene je promašio cilj. Promašaj je potpun, jer delo nema ni filofsfsku, ni sociološku, a ni psihološku osnovu. Jedina, isključiva osnova je seks ne radi seksa, već radi spisateljkinje muze.

Muzu, inače, muze svim silama i snagama, a glavna junakinja Kejt je prema autorki u tom pogledu pravi supermen, pardon Super Kejt. Ako je to put za oslobođanje žene, ništa nam drugo ne preostaje nego da ispijamo C vitamin u ogromnim količinama, iz poznatih razloga. »Sestra« (feministički znak raspoznavanja) kojoj to ne pomogne, a nema temperamenta u neograničenim količinama, mora se pomiriti s ropstvom.

I dok je F. Sagan (nekad šokantna) nastojala da osmisli zadimljenu atmosferu buržoaskih besmislenih sedeljki, otkrivajući duhovnu pustoš klase, ovo delo na filofsfsko-psihološkoj osnovi ima samo jednu poruku — ne treba propustiti »prirodne resurse« (priznajem duhovitost autorki) muškog roda ni po koju cenu, tačnije — to je jedina cena. Ukoliko i predlaže muški obrazac za postizanje jednakosti polova, onda je instrumentarij, ili oružje borbe na skućenom bojnopolju (krevet), toliko pojednostavljen da sama borba postaje izlišna. Pobjednik se zna.

Pravi razlozi za ovako vulgaran prikaz sukoba polova na istorijskoj sceni leže u ograničenim mogućnostima spisateljke. Jezik siromašan, rečenica kratka i prazna, dijalog ulice, jezičke figure nepoznate, likovi mutni, a pokušaj društvene kritike bleđ i neverljiv.

Kliše za priču je preuzet iz porno-kinematografije. Izuzetno uspešna spisateljica filmskih scenarija, Kejt, čiji se prihodi mere hiljadama dolara, stavila je sebi u zadatak da iskoristi sve »prirodne resurse« muškog roda do čijih primeraka dođe milom ili silom. Osim ove iskre duha, sva ostala komika romansijskog raglabanja se svodi od Glass-a do Jasona ili Džimija i obrnuto, ili istovremeno, u svim mogućim varijantama.

Svakako da mi cilj nije moralisanje, jer se radi o ozbiljnom romanu s etiketom »bestseler«, a ne o porno-literaturi.

Radi se o jednom talasu u književnosti feministički raspoloženih književnica s već osvojenom pozicijom.

Radi se o duhu vremena koje je u znaku sukoba generacija, sukoba polova, sukoba klasa, sukoba ideala sa stvarnošću, što ostavlja prostor za nastup veštima glumcima i još veštijim trgovcima.

Ne zalažem se ni za idealizam koji nema prostora u ovom vremenu, ali sam ubeđena da će napredna crta u ideologiji feminizma iščiliti zbog kvazi-umetničkih tendencija većih novinarki, romanopisaca — trgovačkih putnika.

Super Kejt, super slobodna žena se bori da održi svoj građanski brak, i tu potiču moje sumnje da se radi o trgovini.

Nemam ništa ni protiv iskorišćavanja prirodnih resursa, ali je u nauci poznato da eksploatacija mora biti razumna, jer resursi mogu da se iscrpe i tada će feministički pokret na »bogomoljskoj filosofiji« izgubiti svoj predmet akcije.

Autorka je mogla proširiti front borbe, a jedno snažno literarno delo, kakvo ovo nije, bilo bi značajan doprinos toj borbi.

Prikaz knjige bi mogao biti i drukčiji.

Ako se radi o ideologiji pokreta pod geslom — u boju valja upotrebiti isto oružje — tada su razumljivi i vulgaran jezik svakodnevnice i osiromašenje složene prirode žene na animalnu seksualnost.

Feminizam kao pokret nije izgradio jedinstvenu ideologiju, usled čega su nastale i ovakve krajnosti — potpuno odbacivanje uloge muškarca u životu žene, ili grubim preuzimanjem muške kulture i obrasca ponašanja stremiti jednakosti. Roman Gael Greene pripada ovoj drugoj orijentaciji. Polazeći od ideologije muškog šovinizma, koji ženu tretira isključivo kao seksualni objekt, Gael Greene borbu žene za jednakost vidi u pretvaranju muškarca takođe u seksualni objekt, što postaje svojevrsan cinizam.

Adam je u neprilici. Eva se konačno pomirila s činjenicom da je postala od Adamovog rebra. Ako ne želi Evu po uzoru na sebe, a kroz svekoliku ljudsku istoriju borio se da ona bude drukčija od njega, muškarac će morati pod hitno da menja sebe i svoju kulturu.

To bi mogla biti druga poruka knjige. Možda se odista radi o ideologiji pokreta pretočenoj u literarni cinizam, a ne samo o robu na svetskom tržištu seksa. U dilemi sam.

Dr Vasilije Damjanović: »OBRAZOVANJE I PROIZVODNI RAD UČENIKA«

RU »Radivoj Cirpanov«, Novi Sad 1981.

Piše: Radovan Grandić

Sredinom marta ove godine izašla je iz štampe knjiga dra Vasilija Damjanovića OBRAZOVANJE I PROIZVODNI RAD UČENIKA, inače sedma po redu knjiga Biblioteke »Pedagoška misao i praksa«.

Knjiga dra Damjanovića predstavlja studiju izuzetne društvene i stručne vrednosti, u kojoj se razmatra pitanje jedinstva nastave i procesa učenja sa proizvodnim radom. Autor knjige je, kako konstatuje dr Beždanov u predgovoru, »opšte principe, stavove i društvena opredeljenja o spajanju učenja sa procesom proizvodnog rada, odnosno o radnom i politehničkom vaspitanju i obrazovanju, projektovao u koordinate realne društvene i pedagoške prakse našeg samoupravnog socijalističkog društva, utvrdio i obrazložio domete i ograničenja u njihovom ostvarivanju i značajno glavne pravce društveno-političke i naučno-stručne aktivnosti koji vode ka ostvarivanju punije sprege između procesa učenja i procesa rada, čijim jedinstvom se jedino može doprineti svestranom razvoju ličnosti«.

Autor se opredelio za sledeću strukturu knjige: Opšti pristup utvrđivanju suštine i ciljeva uključivanja učenika u proizvodni i drugi društveno korisni rad; Konceptija, praktična rešenja i tendencije proizvodnog i drugog društvenokorisnog rada učenika u dosadašnjem sistemu vaspitanja i obrazovanja u SFRJ; Psihološko-pedagoški i društveno-ekonomski efekti uključivanja učenika u proizvodni i drugi društveno korisni rad; Funkcija i karakteristike proizvodnog i drugog društveno korisnog rada učenika u savremenim uslovima.

Pre nego što je prišao izlaganju u okviru četiri pomenuta poglavlja, pisac knjige, polazeći od već utvrđene činjenice da radno-tehničko vaspitanje predstavlja jedan od uslova svestranog razvoja ličnosti, iznosi opredeljenja za istraživanje ove problematike. Jedno od njih je »činjenica da proizvodno-tehničko vaspitanje i obrazovanje predstavlja jednu od najznačajnijih tekovina naše opšteobrazovne škole i da su, unošenjem u planove i programe vaspitno-obrazovnog rada, proizvodni i drugi društvenokorisni rad učenika, na političkim osnovama, postali obavezan i neodvojivi deo socijalističkog vaspitanja i obrazovanja učenika u našoj zemlji« (str. 15). Polazeći od ove konstatacije, analitički su razmotrena kako buržoaska shvatanja i pokušaji radno-tehničkog obrazovanja prema marksističkom shvatanju, tako i praktična rešenja ostvarena u uslovima socijalističke izgradnje.

Prvo poglavlje, OPŠTI PRISTUP UTVRĐIVANJU SUŠTINE I CILJEVA UKLJUČIVANJA UČENIKA I PROIZVODNI I DRU-